

Halve maantjes in de Lakenhal

Stedelijk Museum De Lakenhal bewaart een aantal halve maantjes. Zij zijn afkomstig van het Leids Ontzet van 1574 [zie ook *Halve maantjes op het stadhuis*]. Ze werden naar de bevelhebber van de watergeuzen die Leiden hebben ontzet, wel "halve maan van Boisot" genoemd. Een maantje heeft een opschrift aan beide zijden. Aan de ene kant staat "Liver Turcx dan paus (Liever Turks dan Paaps), aan de andere "Endespit dela mes" (In weerwil van de mis; een mis is een RK kerkdienst).

Zijn deze teksten deels gericht tegen de katholieke kerk – de Nederlandse Opstand was ook een godsdienststrijd – ze weerspiegelen ook sympathie voor de Turken. In het Turkse Osmaanse Rijk was namelijk veel meer godsdienstvrijheid dan in West Europa.

Het 'Liever Turks dan Paus/paaps' dateert al van vóór de Opstand, die in 1568 begon. In 1566, de spanningen waren al hoog opgelopen, werden op veel plekken 'hagenpreken' gehouden, protestantse diensten in de open lucht. Bij zo'n preek buiten de poorten van Antwerpen (15 juli 1566) droegen sommige aanwezigen al halve maantjes. Toen de

aanwezigen predikant Herman Moded naar huis begeleidden, zong de menigte: "Halve maan op de mouw. Liever Turks dan Papauw".

Zoals zovelen moest Moded in 1566 vluchten. Hij sloot zich aan bij de opstandelingen die vanuit zee de Spaanse troepen aanvielen, de watergeuzen. Hij werd vlootpredikant. Als zodanig pleitte hij ervoor deze halve maantjes te dragen. Veel watergeuzen droegen zo'n penning op hun mouw of hun hoed. Dat deden ze bij de inname van Den Briel (1572), waardoor de opstand voor het eerst voet aan de grond kreeg in de Noordelijke Nederlanden. En ook toen zij in 1574 de Spaanse troepen bij Leiden verjoegen.

Aan het halve maantje in de Lakenhal zit een zilveren ringetje. Waarschijnlijk is deze later aan een ketting gedragen. Er is er ook een van messing, zonder opschrift, dat onderdeel was van een geuzenvaandel..

Onderdeel geuzenvaandel (Lakenhal, 3345)

Geuzenpenning (Lakenhal, inv.nr. 3337)

De Turkse halve maan werd vaker gebruikt als versiering met een boodschap. Ook heetten diverse Nederlandse schepen De Halve Maan, waaronder het schip van Henry Hudson, die in 1609 een doorgang naar "Indië" zocht noordelijk langs Amerika. Dat leidde tot de stichting van Nieuw Amsterdam (New York).

Maar pas op: de halve maantjes in diverse Nederlandse gemeentewapens verwijzen bijna nooit naar de Turkse halve maan. Meestal gaat het om het familiewapen van de Van Wassenaars (Wassenaar = halve maan!). Dat zijn dan ook geen staande maar liggende maantjes.